

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (nionde avdelningen)

den 21 september 2023*

”Begäran om förhandsavgörande – Direktiv 93/13/EEG – Oskäligen avtalsvillkor i konsumentavtal – Hypotekslån som är knutet till en utländsk valuta – Kriterier för bedömning av huruvida ett avtalsvillkor om konvertering är skäligt – Nationell förteckning över allmänna avtalsvillkor som bedömts vara rättsstridiga – Informationsplikt”

I mål C-139/22,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Distriktsdomstolen för centrala Warszawa, Polen) genom beslut av den 18 januari 2022, som inkom till domstolen den 25 februari 2022, i målet

AM,

PM

mot

mBank SA,

ytterligare deltagare i rättegången:

Rzecznik Finansowy,

meddelar

DOMSTOLEN (nionde avdelningen),

sammansatt av avdelningsordföranden L.S. Rossi samt domarna S. Rodin (referent) och O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: A.M. Collins,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

* Rättegångsspråk: polska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- AM och PM, genom W. Bochenek och T. Zaremba, radcowie prawni,
- mBank SA, genom A. Cudna-Wagner, radca prawny, och B. Miąskiewicz, adwokat,
- Polens regering, genom B. Majczyna och S. Żyrek, båda i egenskap av ombud,
- Portugals regering, genom P. Barros da Costa, A. Cunha, B. Lavrador, L. Medeiros och A. Pimenta, samtliga i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom I. Galindo Martín, S.L. Kaléda, U. Małecka, och N. Ruiz García, samtliga i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan de två konsumenterna AM och PM, och å andra sidan mBank SA. Målet rör mBank SA:s användning av allmänna avtalsvillkor som upptagits i den nationella förteckningen över allmänna avtalsvillkor som bedömts vara rättsstridiga (nedan kallad den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor).

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 I tjugofjärde skälet i direktiv 93/13 anges följande:

”Medlemsstaternas domstolar eller förvaltningsmyndigheter måste förfoga över lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av oskäligen villkor i konsumentavtal.”

- 4 I artikel 2 b i detta direktiv föreskrivs följande:

”I detta direktiv avses med

...

- b) *konsument*: en fysisk person som i samband med avtal som omfattas av detta direktiv handlar för ändamål som faller utanför hans näring eller yrke”.

5 I artikel 3 i direktivet anges följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Det skall alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll; detta gäller särskilt i samband med i förväg formulerade standardavtal.

Den omständigheten att vissa delar av ett villkor eller ett särskilt villkor har varit föremål för individuell förhandling utesluter inte att denna artikel tillämpas på resten av avtalet, om en samlad bedömning av avtalet leder till slutsatsen att det likväl rör sig om ett i förväg formulerat standardavtal.

Om en näringsidkare hävdar att ett standardvillkor har varit föremål för individuell förhandling, har han bevisbördan för sitt påstående.

3. Bilagan innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga.”

6 Artikel 4 i direktivet har följande lydelse:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvilkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

7 Artikel 6.1 i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

8 I artikel 7.1 och 7.2 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.

2. De medel som avses i punkt 1 skall omfatta bestämmelser om att personer eller organisationer, som enligt nationell rätt har ett berättigat intresse att skydda konsumenter, får inleda ett ärende enligt nationell lagstiftning vid domstolar eller behöriga administrativa myndigheter, för att dessa skall avgöra om avtalsvillkor som utformats för allmänt bruk är oskäliga och använda lämpliga och effektiva medel för att förhindra framtida bruk av sådana villkor.”

9 I artikel 8 i direktivet anges följande:

”För att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten får medlemsstaterna, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget.”

Polisk rätt

10 Artikel 76 i Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Republiken Polens konstitution) lyder enligt följande:

”Offentliga myndigheter ska skydda konsumenter, användare och hyresgäster mot verksamhet som hotar deras hälsa, privatliv och säkerhet samt mot otillbörliga affärsmetoder. Skyddets omfattning definieras i lag.”

11 Artikel 22¹ i ustawa – Kodeks cywilny (civillagen) av den 23 april 1964 (Dz. U. av år 1964, nr 16, position 93), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet (nedan kallad civillagen), har följande lydelse:

”Med konsument avses samtliga fysiska personer som vid ingående och genomförande av ett konsumtionsavtal inte handlar inom ramen för sin näringsverksamhet eller annan ekonomisk verksamhet.”

12 Artikel 58.1 i civillagen har följande lydelse:

”En rättshandling som strider mot lagen eller som har till syfte att kringgå lagen är ogiltig om inte annat föreskrivs i en relevant bestämmelse, bland annat om det föreskrivs att de bestämmelser i rättshandlingen som är ogiltiga ersätts av relevanta bestämmelser i lagen.”

13 Enligt artikel 385¹ punkterna 1 och 3 i civillagen gäller följande:

”1. Villkor i ett konsumentavtal som inte har varit föremål för individuell förhandling är inte bindande för konsumenten om dennes rättigheter och skyldigheter enligt nämnda avtalsvillkor är utformade på ett sätt som strider mot god sed och allvarligt åsidosätter konsumentens intressen (rättsstridiga avtalsvillkor). Detta gäller inte villkor som fastställer parternas huvudsakliga prestationer, såsom pris eller vederlag, om de är tydligt formulerade.

...

3. Sådana villkor i ett konsumentavtal som inte varit föremål för individuell förhandling anses vara avtalsvillkor vilkas innehåll konsumenten inte haft något verkligt inflytande över. Detta gäller i synnerhet avtalsvillkor hämtade från ett standardavtal som den andra avtalsparten föreslagit för konsumenten.”

14 Artikel 385² i civillagen har följande lydelse:

”Frågan huruvida avtalsvillkor är förenliga med god sed ska bedömas mot bakgrund av den situation som rådde den dag då avtalet ingicks, med beaktande av innehållet i avtalet, av omständigheterna i samband med att avtalet ingicks och av de avtal som har samband med det avtal som innehåller de bestämmelser som är föremål för bedömningen.”

- 15 Artikel 479³⁶ i Ustawa – Kodeks postępowania cywilnego (lag om rättegång i tvistemål) av den 17 november 1964 (Dz. U. av år 1964, nr 43, position 296), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet (nedan kallad lagen om rättegång i tvistemål) hade följande lydelse:

”Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Regionala domstolen i Warszawa – domstol för mål om konkurrens- och konsumentskydd, Polen) är behörig att fastställa att villkor i ett standardavtal är rättsstridiga.”

- 16 Artikel 479⁴² punkt 1 i lagen om rättegång i tvistemål löd enligt följande:

”Om överklagandet bifalls ska domstolen i domslutet återge innehållet i de bestämmelser i det berörda standardavtalet som är att betrakta som rättsstridiga och förbjuda användningen av dessa.”

- 17 Artikel 479⁴³ i lagen om rättegång i tvistemål hade följande lydelse:

”En lagakraftvunnen dom ska ha verkan i förhållande till tredje man från den tidpunkt då det villkor i det berörda standardavtalet som anses vara rättsstridigt införts i det register som avses i artikel 479⁴⁵ punkt 2.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 18 Den 7 oktober 2009 ingick kärandena i det nationella målet, som är gifta med varandra, ett avtal med mBank om hypotekslån för fysiska personer knutet till växelkursen för schweiziska franc (CHF) (nedan kallat det aktuella låneavtalet). Avtalet avsåg ett lån på 246 500 polska zloty (PLN) (cirka 54 560 euro). I avtalet angavs att räntan var rörlig och följde basräntan *3 Month London Interbank Offered Rate* (LIBOR 3M) för den valuta i vilken lånet hade beviljats, uppräknat med bankens fasta marginal på 2,70 procent, under lånets hela löptid.
- 19 Kärandena i det nationella målet undertecknade, i samband med ingåendet av det aktuella låneavtalet, en förklaring där de intygade att de hade informerats om de risker som var förenade med ingåendet av detta avtal och om villkoren för att ingå det.
- 20 Vid tidpunkten för låneansökan hade AM, innehavare av en universitetsexamen på doktorsnivå, varit anställd hos mBank sedan tre och ett halvt år tillbaka. En annan anställd vid mBank hade visat henne en uppställning över utvecklingen av växelkursen CHF/PLN under de tre år som föregick året då låneansökan gavs in, samt en simulering av hur skuldbeloppet och amorteringarna skulle ändras vid en eventuell höjning av växelkursen. PM, som undertecknade låneansökan och det aktuella låneavtalet, hade däremot inte deltagit i förfarandet för beviljande av lånet eller vid de möten som organiserades med mBanks anställda.
- 21 Den 7 april 2020 väckte AM och PM talan vid Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Distriktsdomstolen för centrala Warszawa, Polen), den domstol som har hänskjutit tolkningsfrågorna till EU-domstolen, och gjorde gällande att vissa villkor i det aktuella låneavtalet var ogiltiga. Inom ramen för denna talan yrkade de att mBank skulle förpliktas att utge 37 439,70 PLN (cirka 8 290 euro), jämte lagstadgad ränta, i ersättning för de amorteringar och den ränta som uppburits felaktigt och, för det fall domstolen skulle förklara avtalet ogiltigt, ett belopp på 74 768,63 PLN (cirka 16 550 euro), jämte lagstadgad ränta, i ersättning för de medel som uppburits av svaranden i det nationella målet.

- 22 Den hänskjutande domstolen har framhållit att Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (ordföranden för byrån för konkurrens- och konsumentskydd, Polen) den 5 augusti 2014 såg till att ett av de standardvillkor som mBank använde sig av upptogs i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor. I standardvillkoret angavs att "[i]nbetalningar av kapital och ränta samt inbetalningar av ränta ska återbetalas i [polska zloty] efter att ha omräknats enligt den växelkurs för [schweiziska franc] i Bank SA:s växelkursstabell ... som gäller kl. 14.50 på återbetalningsdagen".
- 23 Den 25 maj 2021 lät ordföranden för byrån för konkurrens- och konsumentskydd dessutom uppta följande av mBank använda standardvillkor i samma förteckning: "Köp- och försäljningskursen för utländsk valuta som gäller en viss bankdag kan ändras. Ett beslut beträffande ändring av köp- och försäljningskursen samt beträffande ändringens frekvens fattas av banken utifrån de kriterier som räknas upp i punkt 6" och "köp- och försäljningskursen för utländsk valuta liksom valutaspreaden fastställs med beaktande av följande faktorer: 1) aktuella noteringar av växelkurserna på interbankmarknaden, 2) utbud och efterfrågan på den nationella valutamarknaden, 3) skillnaderna mellan ränta och inflation på den nationella marknaden, 4) likviditeten på valutamarknaden samt 5) betalnings- och handelsbalans.
- 24 Enligt den hänskjutande domstolen gör polska domstolar bedömningen att avtalsvillkor som liknar eller är identiska med dem som upptogs i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor den 5 augusti 2014 och den 25 maj 2021 är oskäliga, eftersom de ger den berörda banken rätt att fritt bestämma växelkursen för den utländska referensvalutan och följaktligen rätten att fritt bestämma storleken på det belopp som låntagaren ska tillhandahålla, samtidigt som låntagaren endast får återbetala lånet i polska zloty.
- 25 Den hänskjutande domstolen konstaterar dessutom att villkoren i det aktuella låneavtalet har samma innehåll som de ovan i punkt 23 nämnda avtalsvillkor som upptagits i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor.
- 26 Den hänskjutande domstolen vill få klarhet i huruvida det räcker med att konstatera att ett avtalsvillkor till sitt innehåll motsvarar ett villkor som är inskrivet i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor för att fastställa att detta villkor utgör ett rättsstridigt avtalsvillkor, utan att det är nödvändigt att undersöka och fastställa omständigheterna kring avtalets ingående.
- 27 Det förhåller sig mycket riktigt så, att det aktuella låneavtalet innehåller villkor som föreskriver att lånet ska betalas tillbaka i polska zloty och att mBank omvandlar denna valuta till schweiziska franc enligt den egna växelkursen. Dock innehåller avtalet också ett villkor som härrör från den nya omarbetningen av mBanks allmänna avtalsvillkor från den 1 juli 2009 och som innebär att kärandena i det nationella målet har möjlighet betala tillbaka lånet direkt i schweiziska franc. Sålunda kan kärandena omvandla det belopp som ska återbetalas månadsvis i enlighet med den växelkurs som tillämpas av en bank som de själva väljer, varvid de inte längre är beroende av den växelkurs som fastställs av mBank.
- 28 Nationell rättspraxis är inte enhetlig när det gäller frågan huruvida ett oskäligt avtalsvillkor kan upphöra att vara oskäligt på grund av ett annat villkor i avtalet som gör det frivilligt för parterna att tillämpa det förstnämnda villkoret.

- 29 Oavsett frågan huruvida de båda berörda avtalsvillkoren automatiskt ska anses oskäligen, måste den hänskjutande domstolen i vart fall pröva huruvida det villkor som knyter det aktuella låneavtalet till växelkursen för schweiziska franc är oskäligt. Sistnämnda villkor har nämligen aldrig har införts i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor.
- 30 Den hänskjutande domstolen frågar sig i detta sammanhang om mBank borde ha varit tvungen att lämna information om växelrisken även till AM, som var anställd hos banken vid tidpunkten för låneansökan, trots AM:s utbildning och yrkeserfarenhet.
- 31 Om så inte är fallet, det vill säga om den informationsplikt som åvilar en näringsidkare som ingår ett avtal med två olika konsumenter skulle kunna variera beroende på vilken konsument som berörs, önskar den hänskjutande domstolen få klarhet i vilka konsekvenser detta skulle kunna få, särskilt vad gäller möjligheten att få det fastställt att ett avtalsvillkor är oskäligt, eller till och med att avtalet är ogiltigt, i förhållande till bara den ena av de båda konsumenterna.
- 32 Mot denna bakgrund beslutade Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Distriktsdomstolen för centrala Warszawa) att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till EU-domstolen:
- ”1) Ska artiklarna 3.1, 7.1 och 7.2 samt artikel 8 i direktiv [93/13] samt effektivitetsprincipen tolkas så, att det för att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling ska förklaras vara oskäligt är tillräckligt att fastställa att innehållet i detta avtalsvillkor motsvarar innehållet i ett standardvillkor som upptagits i förteckningen över rättsstridiga villkor?
 - 2) Ska artikel 3.1 i [direktiv 93/139] tolkas så, att den utgör hinder för en [nationell rättspraxis] enligt vilken ett oskäligt avtalsvillkor inte längre är oskäligt om konsumenten kan besluta att fullgöra sina skyldigheter enligt avtalet med stöd av ett annat avtalsvillkor som är skäligt?
 - 3) Ska artiklarna 3.1 och 4.1 i [direktiv 93/13] tolkas så, att en näringsidkare är skyldig att informera varje konsument om avtalets väsentliga egenskaper och de risker som är förenade med avtalet, även om konsumenten i fråga har relevanta kunskaper på det berörda området?
 - 4) Ska artiklarna 3.1, 6[.1] och 7.1 i [direktiv 93/13] tolkas så, att det när flera konsumenter har ingått ett och samma avtal med en näringsidkare är möjligt att samma avtalsvillkor anses vara oskäligen i förhållande till den ena konsumenten och skäligen i förhållande till den andra konsumenten, och, om så är fallet, kan detta medföra att avtalet blir ogiltigt i förhållande till den ena konsumenten och giltigt i förhållande till den andra konsumenten och denne därmed omfattas av alla förpliktelser som följer av avtalet?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

- 33 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artiklarna 3.1, 7.1, 7.2 och 8 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de utgör hinder för att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling förklaras vara oskäligt av de

berörda nationella myndigheterna endast på grund av att innehållet i detta avtalsvillkor motsvarar innehållet i ett standardvillkor som upptagits i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor.

- 34 Det framgår av EU-domstolens fasta praxis att det skyddssystem som införts genom direktiv 93/13 grundar sig på tanken att konsumenten har en underlägsen ställning i förhållande till näringsidkaren i fråga om såväl förhandlingsförmåga som informationsnivå (dom av den 4 maj 2023, BRD Groupe Societé Générale och Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, punkt 24 och där angiven rättspraxis).
- 35 Det framgår av artikel 3.1 i direktivet att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling ska anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten, och enligt artikel 6.1 i direktivet är ett sådant oskäligt villkor inte bindande för konsumenten. Syftet med den sistnämnda bestämmelsen är att ersätta den formella jämvikt mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter som följer av avtalet med en verklig jämvikt så att parterna blir jämbördiga (se, för ett liknande resonemang, dom av den 4 maj 2023, BRD Groupe Societé Générale och Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, punkt 25 och där angiven rättspraxis).
- 36 Vidare kräver direktivets artikel 7.1 jämförd med dess tjugofjärde skäl, med hänsyn till arten och betydelsen av allmänintresset av att skydda konsumenter, som befinner sig i ett sådant underläge, att medlemsstaterna föreskriver lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter (dom av den 4 maj 2023, BRD Groupe Societé Générale och Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, punkt 27 och där angiven rättspraxis).
- 37 Såsom framgår av artikel 7.2 i direktiv 93/13 ska ovannämnda medel bland annat göra att personer eller organisationer som har ett berättigat intresse att skydda konsumenter kan väcka talan vid domstolarna för att få fastställt om avtalsvillkor som utformats för allmänt bruk är oskäliga och, i förekommande fall, utverka ett förbud mot användning av dessa villkor (dom av den 26 april 2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, punkt 36).
- 38 Eftersom kärandena i det nationella målet har väckt talan vid den hänskjutande domstolen med avseende på ett särskilt avtal saknas anledning att besvara den första frågan mot bakgrund av artikel 7.2 i direktiv 93/13.
- 39 Slutligen ska det framhållas att enligt tolfte skälet i direktiv 93/13 genomför direktivet endast en partiell harmonisering på miniminivå av nationell lagstiftning om oskäliga villkor, vilket ger medlemsstaterna möjlighet att, med iakttagande av EUF-fördraget, ge konsumenterna ett bättre skydd genom strängare nationella bestämmelser än bestämmelserna i detta direktiv. Det följer vidare av artikel 8 i direktivet att medlemsstaterna, för att säkerställa en högre skyddsnivå för konsumenten inom det område som omfattas av direktivet, får anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2021, Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, punkt 54 och där angiven rättspraxis).
- 40 När det gäller den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor har EU-domstolen för det första slagit fast att tillämpningen av ett system med en sådan förteckning, som innebär att det upprättas en lista över avtalsvillkor som ska anses oskäliga, är ett exempel på sådana

strängare bestämmelser som medlemsstaterna får anta eller behålla enligt artikel 8 i direktiv 93/13 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 februari 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punkt 61) och att denna förteckning i princip tillgodoser intresset av att skydda konsumenterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2016, Biuro podróży ”Partner”, C-119/15, EU:C:2016:987, punkt 36).

- 41 Genom att konstatera att ett omtvistat avtalsvillkor är oskäligt på grundval av en jämförelse av innehållet i det villkoret med innehållet i ett villkor som finns upptaget i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor kan man nämligen snabbt bidra till att oskäliga villkor som används i ett stort antal avtal upphör att få verkningar i förhållande till de konsumenterna som är parter i dessa avtal.
- 42 Det är för övrigt i linje med detta som EU-domstolen, återigen med stöd av artikel 8 i direktiv 93/13, funnit att medlemsstaterna har rätt att utsträcka det skydd som föreskrivs i artikel 3.1 och 3.3 i direktivet, jämförd med punkt 1 i bilagan till nämnda direktiv, genom att förklara att de standardklausuler som räknas upp i denna punkt är oskäliga generellt, utan att det krävs en kompletterande undersökning enligt kriterierna i artikel 3.1 i direktiv 93/13 (dom av den 19 september 2019, Lovasné Tóth, C-34/18, EU:C:2019:764, punkt 47).
- 43 För det andra har domstolen slagit fast att så länge den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor förvaltas på ett öppet sätt för att tillvarata såväl konsumenternas som näringsidkarnas intressen och hålls uppdaterad i enlighet med rättssäkerhetsprincipen är det förenligt med EU-rätten att inrätta en sådan förteckning (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2016, Biuro podróży ”Partner”, C-119/15, EU:C:2016:987, punkterna 36–39 och 43).
- 44 EU-domstolen har konstaterat att tillämpningen av systemet med förteckningen över rättsstridiga villkor utgår från en möjlighet för den behöriga nationella domstolen att pröva om det omtvistade avtalsvillkoret motsvaras av ett allmänt avtalsvillkor som befunnits vara rättsstridigt och som förekommer i förteckningen, då näringsidkaren har möjlighet att vid en nationell domstol bestrida att det föreligger en sådan motsvarighet för att få det fastställt huruvida det omtvistade avtalsvillkoret i materiellt hänseende, och bland annat med hänsyn till dess verkningar, är identiskt med ett avtalsvillkor som upptagits i förteckningen med beaktande av samtliga relevanta omständigheter i varje enskilt fall (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2016, Biuro podróży ”Partner”, C-119/15, EU:C:2016:987, punkterna 40–42).
- 45 Det ska för övrigt erinras om följande. Även om medlemsstaterna enligt artikel 8 i direktiv 93/13 förblir fria att, i sin nationella rätt, föreskriva en mer omfattande prövning ex officio än den som dess domstolar måste göra enligt detta direktiv, inklusive förenklade förfaranden för bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt, såsom det förfarande som är aktuellt i det nationella målet, så är den nationella domstolen som huvudregel skyldig att underrätta parterna om denna prövning och bereda dem tillfälle att i ett kontradiktoriskt förfarande yttra sig däröver i enlighet med de nationella processuella bestämmelserna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 mars 2020, Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, punkterna 41 och 42).
- 46 Under dessa omständigheter ska den första frågan besvaras på följande sätt. Artiklarna 3.1, 7.1 och 8 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de inte utgör hinder för att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling förklaras vara oskäligt av de berörda nationella myndigheterna endast på grund av att innehållet i detta avtalsvillkor motsvarar innehållet i ett standardvillkor som upptagits i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor.

Den andra frågan

- 47 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som, på grund av de villkor för fullgörandet av vissa av konsumentens skyldigheter som detta innehåller, är att anse som oskäligt, kan upphöra att vara oskäligt på grund av ett annat avtalsvillkor som ger konsumenten möjlighet att fullgöra dessa skyldigheter under andra villkor.
- 48 EU-domstolens behörighet på området omfattar, enligt fast rättspraxis, tolkningen av begreppet ”oskäligt avtalsvillkor” i artikel 3.1 i direktivet och i bilagan till detta samt de kriterier som den nationella domstolen får eller ska tillämpa när den prövar ett avtalsvillkor mot bestämmelserna i direktivet. Det ankommer på den nationella domstolen att, med beaktande av dessa kriterier, mot bakgrund av de specifika omständigheterna i det aktuella fallet ta ställning till hur ett visst avtalsvillkor konkret ska kvalificeras. Härav följer att EU-domstolen ska begränsa sig till att upplysa den nationella domstolen om vilka omständigheter den sistnämnda domstolen ska beakta vid bedömningen av huruvida det aktuella villkoret är oskäligt (dom av den 8 december 2022, Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest, C-600/21, EU:C:2022:970, punkt 38).
- 49 Det ska i detta hänseende erinras om att det ankommer på den nationella domstolen att, vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling är oskäligt, med beaktande av de kriterier som anges i artiklarna 3.1 och 5 i direktiv 93/13, ta ställning till om ett sådant avtalsvillkor uppfyller de krav på god sed, balans i avtalsförhållandet och transparens som uppställs i detta direktiv mot bakgrund av de specifika omständigheterna i det aktuella fallet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 mars 2019, Abanca Corporación Bancaria och Bankia, C-70/17 och C-179/17, EU:C:2019:250, punkt 50 och där angiven rättspraxis).
- 50 Det är förvisso riktigt att den nationella domstolen, vid bedömningen av huruvida det avtalsvillkor som ligger till grund för talan är oskäligt, måste beakta alla övriga villkor i det aktuella avtalet (dom av den 27 januari 2021, Dexia Nederland, C-229/19 och C-289/19, EU:C:2021:68, punkt 58 och där angiven rättspraxis), i den utsträckning det beroende på avtalsinnehållet kan vara nödvändigt att göra en bedömning av avtalsvillkorens sammanlagda effekt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 mars 2020, Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, punkt 47 och där angiven rättspraxis).
- 51 EU-domstolen har emellertid preciserat att den nationella domstolen vid sin bedömning av huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt, endast ska utgå från den tidpunkt då avtalet ingicks och, med beaktande av samtliga omständigheter i samband med avtalets ingående, pröva bland annat om detta villkor i sig är ägnat att ge upphov till en obalans i parternas rättigheter och skyldigheter till näringsidkarens fördel, och detta även om denna obalans endast kan uppstå om vissa omständigheter inträffar eller om nämnda avtalsvillkor under andra omständigheter till och med skulle kunna vara till konsumentens fördel (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 januari 2021, Dexia Nederland, C-229/19 och C-289/19, EU:C:2021:68, punkterna 54 och 55).
- 52 I förevarande fall framgår det av begäran om förhandsavgörande att det aktuella låneavtalet innehåller avtalsvillkor vilka till innehållet motsvarar innehållet i avtalsvillkor som finns upptagna i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor och vilka innebär att en låntagares återbetalning av ett lån knutet till en utländsk valuta endast får ske i nationell valuta till vilken omräkningen sker i enlighet med en växelkurs för utländsk valuta som banken fastställer fritt.

- 53 Vidare innehåller det aktuella låneavtalet även andra avtalsvillkor som tillåter att kärandena i det nationella målet återbetalar lånet direkt i schweiziska franc, vilket innebär att de kan införskaffa det belopp som ska återbetalas månadsvis i denna valuta från en finansiell inrättning som de själva väljer, och således utan att ge mBank fritt spelrum för att fastställa detta belopp. Såsom Europeiska kommissionen har framhållit i sitt skriftliga yttrande innehåller dessa andra avtalsvillkor således en alternativ metod för konsumentens låneåterbetalning i förhållande till den metod som anges i de avtalsvillkor som avses i föregående punkt.
- 54 Det framgår dock av punkt 23 i denna dom att de sistnämnda avtalsvillkoren har bedömts vara oskäligen på grund av att de ger den berörda banken rätt att fritt bestämma sina växelkurser och följaktligen rätt att fritt bestämma storleken på det belopp som låntagaren ska tillhandahålla, och att de därigenom i sig ger upphov till en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter till fördel för näringsidkaren. Den omständigheten att det är möjligt att en sådan obalans inte uppstår på grund av att konsumenten, under genomförandet av avtalet, beslutar att använda sig av sådana alternativa metoder för återbetalning av lånet som tillåts enligt avtalet, saknar således, såsom påpekats ovan i punkt 51, betydelse för bedömningen av huruvida de omtvistade villkoren är oskäligen i sig.
- 55 Det ska tilläggas att införandet i ett konsumentavtal av två alternativa avtalsvillkor avseende fullgörandet av en och samma skyldighet för konsumenten – varav det ena är oskäligt och det andra tillåtet – gör att näringsidkaren kan kalkylera med den eventualiteten att konsumenten på grund av bristande information, bristande uppmärksamhet eller bristande förståelse kan komma att fullgöra den aktuella skyldigheten i enlighet med det avtalsvillkor som, till dennes nackdel, ger upphov till en betydande obalans i avtalsparternas rättigheter och skyldigheter. En sådan avtalsmekanism kan således i sig vara oskälig.
- 56 Att inte ogiltigförklara ett oskäligt villkor skulle dessutom kunna äventyra förverkligandet av det långsiktiga målet med artikel 7 i direktiv 93/13, som är att hindra fortsatt användning av oskäligen villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.
- 57 Mot denna bakgrund ska den andra frågan besvaras enligt följande. Artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som, på grund av de villkor för fullgörandet av vissa av konsumentens skyldigheter som detta innehåller, är att anse som oskäligt, inte kan upphöra att vara oskäligt på grund av ett annat avtalsvillkor som ger konsumenten möjlighet att fullgöra dessa skyldigheter under andra villkor.

Den tredje frågan

- 58 Den tredje frågan, som avser tolkningen av artikel 3.1 och artikel 4.1 i direktiv 93/13, handlar om det krav på transparens som en näringsidkare måste uppfylla före ingåendet av ett låneavtal som är knutet till en utländsk valuta i förhållande till den eventuella låntagaren när denne är anställd hos näringsidkaren. Kravet på transparens återfinns dock i artikel 4.2 i direktivet när det gäller sådana avtalsvillkor som de som är i fråga i det nationella målet, och uttrycket konsument definieras i artikel 2 b i nämnda direktiv.
- 59 Således ska den hänskjutande domstolen anses ha ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 4.2 i direktiv 93/13, jämförd med artikel 2 b i direktivet, ska tolkas så, att en näringsidkare är skyldig att informera den berörda konsumenten om huvuddragen i det slutna avtalet och om de risker som är förenade med avtalet, trots att konsumenten är anställd hos näringsidkaren och besitter relevanta kunskaper på det område som avtalet rör.

- 60 Det ska erinras om att kravet på transparenta avtalsvillkor i artikel 4.2 i direktivet ska förstås så, att det inte bara innebär att det aktuella villkoret ska vara begripligt för konsumenten i formellt och grammatiskt avseende, utan även att en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument ska kunna förstå hur villkoret konkret tillämpas och således, på grundval av klara och begripliga kriterier, bedöma de potentiellt omfattande ekonomiska konsekvenserna som detta villkor kan få för hans eller hennes finansiella förpliktelser (dom av den 10 juni 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 64 och där angiven rättspraxis).
- 61 Denna hänvisning till genomsnittskonsumenten utgör ett objektiva kriterium. Begreppet konsument i den mening som avses i artikel 2 b i direktiv 93/13 är ett objektiva sådant, och det är oberoende av vilka konkreta kunskaper som ifrågasatt person kan ha eller de upplysningar som denna person faktiskt förfogar över (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 mars 2019, Pouvin och Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, punkt 24 och där angiven rättspraxis).
- 62 När det närmare bestämt gäller låneavtal som är knutna till en utländsk valuta, såsom avtalet i det nationella målet, innebär kravet på transparenta avtalsvillkor bland annat att låntagaren klart och tydligt måste informeras av näringsidkaren om att han eller hon genom att ingå detta avtal utsätter sig för en valutarisk som eventuellt kan komma att orsaka denne ekonomiska svårigheter, om den valuta i vilken han eller hon uppbär sina inkomster skulle falla i värde. Det ska krävas av näringsidkaren att denna för konsumenten redogör för de möjliga variationerna i växelkurserna och de risker som det med nödvändighet innebär att teckna ett sådant lån (dom av den 10 juni 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 71 och där angiven rättspraxis).
- 63 De uppgifter som näringsidkaren lämnar, för att uppfylla kravet på transparens, måste göra det möjligt för en normalt informerad samt skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument att förstå inte bara att en förändring av växelkursen mellan bokföringsvalutan och betalningsvalutan, beroende på variationerna i växelkurserna, kan få negativa konsekvenser för konsumentens finansiella förpliktelser. Det måste även vara möjligt för samma konsument att, i samband med ingåendet av ett avtal om ett lån knutet till växelkursen för en utländsk valuta, förstå den verkliga risk som konsumenten utsätter sig för under hela den tid som låneavtalet löper, vid en betydande försvagning av den valuta i vilken han eller hon uppbär sina inkomster i förhållande till bokföringsvalutan (dom av den 10 juni 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 72).
- 64 Det ankommer på den nationella domstolen att, med beaktande av omständigheterna kring avtalets ingående, pröva huruvida den berörda konsumenten har underrättats om samtliga uppgifter som kan påverka omfattningen av hans eller hennes åtagande, så att vederbörande kan bedöma de ekonomiska följderna av åtagandet (dom av den 12 januari 2023, D.V. (Advokatarvode – Principen om timtaxa), C-395/21, EU:C:2023:14, punkt 38 och där angiven rättspraxis).
- 65 I förevarande fall framgår det av de uppgifter som lämnats av den hänskjutande domstolen att AM, som tillsammans med PM ingick ett avtal om ett lån knutet till en utländsk valuta, varit anställd av mBank och på grund av sin utbildning och yrkeserfarenhet besatt kunskaper om låneavtalets huvuddrag och därmed förbundna risker som visade på större medvetenhet än genomsnittskonsumentens.

- 66 Det följer emellertid av punkterna 60 och 61 i denna dom att den objektiva normen för kontrollen av huruvida kravet på transparens har iakttagits är ”en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument”. Varken en mindre medveten konsument eller en mer medveten konsument än genomsnittskonsumenten motsvarar denna norm.
- 67 Dessutom framgår det av lydelsen i artikel 2 b i direktiv 93/13 att det skydd som direktivet ger är beroende av ändamålen för en fysisk persons handlande – det ska nämligen röra sig om ändamål som faller utanför personens yrkesverksamhet – och inte av de särskilda kunskaper som personen i fråga besitter.
- 68 Denna vida tolkning av begreppet ”konsument” gör det möjligt att säkerställa att det skydd som detta direktiv ger omfattar alla fysiska personer som befinner sig i en underlägsen ställning i förhållande till näringsidkaren inte bara vad gäller informationsnivå, utan också i fråga om förhandlingsförmåga, vilket får till följd att dessa fysiska personer godkänner villkor som näringsidkaren har utformat i förväg, utan att kunna påverka villkorens innehåll (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 mars 2019, Pouvin och Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, punkterna 25 och 28).
- 69 Den omständigheten att en fysisk person ingår ett avtal, som inte är ett anställningsavtal, med sin arbetsgivare, utgör således inte i sig något hinder för att den personen anses utgöra en ”konsument” i den mening som avses i artikel 2 b i direktiv 93/13 (dom av den 21 mars 2019, Pouvin och Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, punkt 29).
- 70 Mot denna bakgrund ska den tredje frågan besvaras enligt följande. Artikel 4.2 i direktiv 93/13, jämförd med artikel 2 b i direktivet, ska tolkas så, att en näringsidkare är skyldig att informera den berörda konsumenten om huvuddragen i det slutna avtalet och om de risker som är förenade med avtalet, trots att konsumenten är anställd hos näringsidkaren och besitter relevanta kunskaper på det område som avtalet rör.

Den fjärde frågan

- 71 Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde frågan för att få klarhet i huruvida bestämmelserna i direktiv 93/13 ska tolkas så, att det när flera konsument har ingått ett och samma avtal med en näringsidkare är möjligt att samma avtalsvillkor anses vara oskäligen i förhållande till den ena konsumenten och skäligen i förhållande till den andra.
- 72 Såsom framgår av punkt 31 ovan har denna fråga ställts endast för det fall den tredje frågan skulle besvaras nekande. Eftersom så inte är fallet, saknas anledning att besvara den fjärde frågan.

Rättegångskostnader

- 73 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (nionde avdelningen) följande:

- 1) **Artiklarna 3.1, 7.1 och 8 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas så, att de inte utgör hinder för att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling förklaras vara oskäligt av de berörda nationella myndigheterna endast på grund av att innehållet i detta avtalsvillkor motsvarar innehållet i ett standardvillkor som upptagits i den nationella förteckningen över rättsstridiga avtalsvillkor.**
- 2) **Artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som, på grund av de villkor för fullgörandet av vissa av konsumentens skyldigheter som detta innehåller, är att anse som oskäligt, inte kan upphöra att vara oskäligt på grund av ett annat avtalsvillkor som ger konsumenten möjlighet att fullgöra dessa skyldigheter under andra villkor.**
- 3) **Artikel 4.2 i direktiv 93/13, jämförd med artikel 2 b i direktivet, ska tolkas så, att en näringsidkare är skyldig att informera den berörda konsumenten om huvuddragen i det slutna avtalet och om de risker som är förenade med avtalet, trots att konsumenten är anställd hos näringsidkaren och besitter relevanta kunskaper på det område som avtalet rör.**

Underskrifter